

"Edu" 25. II 1950

Minu osa kodanlikus eesti pedagoogikas.

Kodanliku diktatuuri päevil (1918-40) kujunes eesti pedagoogilises teoorias välja kaks suunda: konservatiivne ja liberaalkodanlik. Konservatiivne suund, mida esindasid näit. P. Põld, C. H. Riggol, H. Kann, H. Bauer j.t. oli tihedasti seotud eesti kodanluse kõige reaktioonilisemate erakondadega, pidas aktiivset nõukogudevastast võitlust ja toetas luterliku kiriku võimupüüdeid. Kooli- ja kasvatusküsimustes tugines ta esmajoones reaktiooniliselt saksa pedagoogikale. Liberaalkodanliku suuna peamised esindajad - J. Kõis, A. Koort, E. Murdmaa, Pr. V. Mikkelsaar j.t. seisid vormiliselt enamasti väljapoole poliitilisi erakondi või suhtlesid "sotsialistliku" erakonnaga (mõned ka "tööerakonnaga"). Pedagoogikas tuginesid nad peamiselt anglo-saksa meede ja Eesk-Euroopa "kooli-uuenduslikele" teooriatele, nagu töökooli teooria oma mitmekesiste oriverjunditega. Aktiivsetest ideoloogilistest rünnakutest Nõukogude Liidu vastu jäi enamik nendest eemale ja kirikusõbralikkust, kui seda mõne juures esineski, ei saa pidada sellele suunale iseloomulikuks (näit. rahvahäälsetuse puhul usuõpetuse küsimuses 1921. aastal võitlesid selle suuna esindajad usuõpetuse kooli toomise vastu). Marksistlik pedagoogika sai kodanliku Eesti tingimustes areneda ainult illegaalselt, toetatuna mõningatest Nõukogude Liidu ilmunud eestikeelsetest pedagoogika-alaatest väljaannetest.

Pean ennast isiklikult nn. liberaalkodanliku suuna viljelejate hulka kuuluvaks. Sellisena tegin ma kaasa kõik sellele suunale omased eksikäigud, nagu naiivne katse asetada ennast "väljapoole poliitikat", mis faktiliselt kujunes kodanluse kõige efektsenaks tootmiseks, püsivine idealistlikul pinnal, kaldumine pedoloogiasse, väikekodanlike vabakasvatusalike tendentside ülistamine, kummardumine Lääne ees ühes vene ning nõukogude pedagoogika peasegu täieliku ignoreerimisega jne. Minu põhiviga, millest tulenesid paljud teised, seisnes selles, et ma pidasin eesti rahvast vähe differentseerunud tervikuks, kus klassivahesid peasegu ei ole. Asjaolu, et meil kogu aeg käis äge klassivõitlus eksploatööri ja eksploateeritava klassi vahel ning et kogu kodanlik Eesti riik oli vaid klassivõitluse relvaks eksploatööri klassi - kodanluse käes, sai mulle selgeks alles tagant järele, kui proletariaadi võit kodanluse kukutas ja tema riigi minena pühkis. Sellepärast hõiskasin minagi

kodanlikus kooris kaasa, et kool peab olema "erapooletu", seisma "väljaspool poliitikat", et kasvatuses tuleb lähtuda lapse "autonoomsest isiksusest" jne., ilma et ma oleksin taibanud, kuidas ma sellega kandsin vett koanluse veskile, aidates kõikuvaid elemente, kes muidu oleksid leidnud tee klassiteadliku proletariaadi riidedesse, hoida kodanliku ideoloogia mõju all. SMärast osa etendas kogu too nn. "autonoomne noorsooliikumine", mille juhtimisel ma mõnda aega kaastegev olin ja mille loogiliseks jätkuks oli "autonoomne" pedagoogika. Ma olin veel hilises minevikuski sellel väärtarvamusel, et minu kunagine opositsiooniline hoiak kodanluse kõige reaktsiooniliseimate avalduste vastu ja osavõtt mitmesugustest väikekodanlikest reformiteotlustest, mis nagu need olen veendunud, tähendasid ainult kodanliku kerra kindlustamist, oleksid nagu olnud mingiks progressiivsuse avalduseks, mis pälviks tunnustamist nõukogulikeiltki seisukohtadelt lähtudes. Alles lähem tutvumine marksismi-leninismi õpetusega näitas mulle, kui kaugel me siis kõik, mina ja mu tookordsed mõttekaaslased, olime tõeliselt progressiivsest liikumisest - klassiteadliku proletariaadi võitlusest.

Pedagoogiliste küsimuste käsitlemisel asusin ma läbi ja läbi idealistlikel seisukohtadel. Minu väikekodanlik päritolu tegi mind kergesti vastuvõtlikuks Tartu kodanlikus ülikoolis pakutavale idealistlikule ideoloogiale ja nii sattusingi ma idealistliku filosoofia kõige reaktsioonilisema suuna - nn. irratsionalistliku kultuuri- ja elufilosoofia mõjaringi. Nühes lapses iseenda sisemise seaduspärasuse kohaselt spontaanselt arenevat indiviidi, eitasin ma tema sihitteadlikku mõjustamist täiskasvanute poolt, eriti maailmavaatelisel alal. Maailmavaade oli mu tookordse eksliku arvamusel kohaselt ainult mingi "differentseerunud ja intellektualistlikult fundeeritud elutunne", mis on "kui mitte just päritav, siis vähemalt varases lapseas kujunev" ja seisab seega väljaspool teadliku kasvatus mõjuvõimepiirkonda (vt. minu artikkel "Võitlus kooli pärast" ajak. "Kasvatus" 1930. lk.203). Noorsoo kasvatamist mõne kindla maailmavaate suunas pidasin ma võrdseks tagasipöördumisega minevikku ja suhtusin halvustavalt sellekohastesse püüdlustesse mõningates riikides, m.a. ka Nõukogude Liidus. Et saab olla ainult üks tõesti teaduslik ja õige maailmavaade - kommunistlik maailmavaade ja et seda noortes kasvatada on iga kasvataja ja iga kasvatusasu-

tise esmane ülesanne - sellest tunnetusest lahutas mind siis alles sügav kuristik, täis idealistlikke eelarvamusi, ekslenisi ja ringikobanist.

Õpingute ajal Viini ülikoolis puutusin ma lähemalt kokku pseudoteaduslike psühhoanalüütiliste teooriatega. Kuigi ma nende suhtes ei kaotanud mõnevõrra kriitilist hoiakut (nagu olen seda sõnastanud oma pikemas kirjutises "Analüütilised voolud psühholoogias ja nende rakendamine pedagoogikas" - ajak. "Kasvatus" 1933.), avaldasid nad ometi minu pedagoogiliste veendumuste kujunemisele üsna sügavat mõju ja kallutasid mind veelgi enam kõrvale teaduslikust mõtlemisviisist pedagoogikas.

Oma õpetaja P. Pöllu mõjul lasin ma end kaasa ahvatleda ka religioossetel tendentsidel, isegi seevõrra, et kavatsesin oma viitekirja aineks võtta eesti noorsoo usuliste elamuste jälgimise. Töö käigus selgus mulle aga, et selle teema käsitlemine kodanlikule ülikoolile vastuvõetavas vaimus nõuab sügavamaid ja kindlamaid usulisi veendumusi, kui minu oma olid, mispärast ma sellest loobusin. Praegu on mulle usu reaktsiooniline ja ekspluatatsiooniline soodustav olemus tühisti selge ja arvan, et selle olemuse paljastamine laiale rahvahulka silmis on iga nõukoguliku haritlase ülesandeks.

Lähem tutvumine marksismi-leninismi õpetusega pärast eesti tööliisklassi ajaloolist võitu 1940. aasta juunis näitas mulle, et kogu minu kodanluseaegne "looming" seisis mõnikord ilmselt, mõnikord varjatult kodanliku klassi teenistuses ja et nõukogude pedagoogikasse pole sealt midagi üle võtta; tegelikult olen kõigele sellele tõmmanud otsustava kriipsu peale. Olen veendunud, et nõukogulikku pedagoogikat saab üles ehitada ainult dialektilise ja ajaloolise materialismi vääramatu alusele ning et ainult nõukogude korra juures on võimalikud säärased hiiglaslikud edusammud kooli- ja hariduse alal, nagu neid oma kodumaal näeme iga päev ja igal sammul. Sellest ülesehitustööst osa võtta - seda pean ma oma elu peamiseks ülesandeks, mille täitmiseks olen valmis rakendama kogu oma jõudu ja võimeid.

/ A. Elango /

Töö Pedagoogika ja
Metoodika kateedri dotsent.